

FRANCESC VILLÀ

Sant Antoni i la Setmana dels barbut

Els sants, dintre la concepció cristiana, tenen un paper de mediació entre l'home i la divinitat. Els romans ja ho feien amb les seves divinitats menors, els seus genis i esperits tutelars. Quan el pagès romà adobava el sòl demanava a *Sterculinus* que fos profitós, quan semblava ho feia a *Sator*, quan desembrossava per primera vegada a *Vervactor*, tot plegat per aconseguir portar a bon terme cadascuna d'aquestes operacions, no ho feia de manera massa diferent a com el nostre pagès s'encomana a sant Medir o bé a sant Nin i sant Non per demanar-los ajuda en la seva feina.

En el transcurs de l'any hi ha sants dels quals tothom es recorda i, d'altres, que passen totalment desapercibuts. Escatir el per què els uns tenen més reconeixement que d'altres és una bona tasca d'investigació, el que nosaltres fem ara només és constatar-ho i prou.

Aquest fet ens porta a parlar de **sant Antoni i la Setmana dels Barbut**, festivitat que potser hauria d'estar inclosa dins el cicle

de Nadal però que tradicionalment se situa més en el de Carnestoltes, té dos elements principals: la celebració de la benedicció dels animals, amb els Tres tombs i la commemoració de l'arribada del fred més profund de l'hivern, centrada en la setmana dels barbut. La diada, però, té prou entitat com per tenir una personalitat pròpia fora dels tradicionals cicles mediterranis.

Pels volts de *sant Antoni* (17 de gener) hi ha la festivitat de sant Pau Anacoreta i sant Maur. Tots tres són representats amb una llarga barba blanca i amb vestimenta d'ermità. La setmana en què se celebren els tres sants se l'anomena dels barbut, ja que segons la tradició dins la seva llarga barba blanca porten el fred, coincidint en el temps amb l'època tradicionalment més freda de les nostres contrades.

Llur iconografia fa pensar amb el *Cronos* grec o el *Saturn* romà, i amb l'ancià que en molts calendaris representa l'Any Vell, el qual, a més de llargues barbes blanques, porta una dalla que sig-

nifica el pas del temps, representat també en el mite de *Cronos*.

Les bèsties també tenen patró

Sant Antoni és el més conegut d'aquests barbut, és un sant eminentment popular perquè és considerat el protector dels animals domèstics, de càrrega, i també un advocat de les persones malaltes o empestades. La seva imatge va sempre acompanyada d'un porquet ja que la tradició popular ens diu que la filla del governador de Bàrcino estava molt malalta i va fer anar a cercar l'eremita de la Tebaida (Egipte), el remeier més famós del seu temps, l'Antoni. De primer aquest va negar-se a anar-hi; però, al final, tant i tant van insistir que hi va haver d'accedir. I ja tenim l'Antoni a la cort romana de Bàrcino. Un cop allí, el futur sant va anar per feina: va fer una ullada a la pacient i en un tres i no res va guarir la noia. Aleshores la notícia va córrer com la pólvora per tota la ciutat, i va arribar a l'orella d'una pobra truja que havia parit un garrí amb només tres potes, la qual, plantant-se davant

CENTRE ÒPTIC
ARGENTONA

Carrer Gran, 108
Tel. 93 797 16 50
ARGENTONA

la teca
menjar cuinat

General Llauder, 46
Telèfon 93 756 13 49
08310 Argentona

l'ermità, va explicar-li el seu cas. Antoni va sentir tanta compassió per aquella truja com n'havia sentit per la filla del governador, i va fer que el pobre porcellet adquirís la quarta pota que li feia falta per caminar bé. D'aleshores ençà, el sant sempre és representat amb el seu company perquè i ha esdevingut patró dels animals, sobretot dels de corral, i entre ells, encara, dels de peül·la rodona. Per aquesta raó, i per extensió del seu patronatge de protector dels animals de tir (cavalls, ases i mules), va passar a ser-ho també d'aquells qui els utilitzaven, sobretot dels carreters i traginers, que són en realitat els qui van fer d'aquesta festa una celebració d'àmbit general a Catalunya.¹

En honor d'ell, molts pobles de Catalunya celebren la benedicció dels animals de tir, els quals ben nets i engarlandats són portats a la plaça de l'església on el capellà els beneeix. Aquesta festivitat, però, encara que en altre temps hagués estat lligada essencialment al món agrícola, avui s'ha acabat relacionant més amb el món dels criadors i els aficionats als cavalls i als carruatges de pobles i ciutats, que no pas amb els pagesos. I és aquest sector de la població el que en l'actualitat dona vida i té cura d'organitzar, a la majoria de poblacions del Principat, la festivitat de sant Antoni.

El ritual d'aquesta benedicció és conegut com els *Tres tombs*. La benedicció dels animals es fa un cop conclou la missa del matí o del migdia que se celebra en honor del sant. Als *Tres tombs*, hi concorren sobretot cavalls i carruatges, els quals han de fer tres tombs al voltant d'un circuit prefixat. Aquest recorregut devia haver estat al voltant de l'església i volia significar la renovació i l'acatament anual de l'espai sagrat, tot

resseguint-ne els límits.

Com que actualment aquesta celebració ha passat de ser una festivitat gremial a esdevenir motiu de trobada dels aficionats als cavalls i al guarniment de carruatges com dèiem anteriorment, la celebració dels *Tres tombs* s'estén de diumenge en diumenge des del gener al juny, ja que són moltes les poblacions que els celebren, i en totes, els participants volen trobar-se per discutir sobre els seus interessos. D'aquesta manera s'ha creat una agrupació de comissions organitzadores dels *Tres tombs* que es posen d'acord en el dia que cada població pot celebrar-los.² A Vilassar de Dalt encara celebren els *Tres tombs* el mateix dia de sant Antoni i fan la benedicció de panets.

Sant Antoni i els dimonis

Per tots els Països Catalans celebren la festa de sant Antoni i un dels elements més antics de l'hagiografia popular d'aquest dia, són els dimonis, ja que el sant tota la vida va estar-se lluitant contra

aquests éssers, que a la seva cova d'ermità van turmentar-lo amb tota mena de temptacions. Uns dimonis que poc o res tenen a veure amb la clàssica figura de Satanàs o Lucifer de la religió oficial. Els dimonis d'aquest dia són, més que ànimes malignes, genis de la terra, uns genis que durant tota la celebració tenen dues obligacions; primera: vetllar per la bona marxa del joc (marcar el cercle màgic on es ritualitza la festa), com ara ho fan els foguerons (Mallorca), o com els seus companys del Forcall (Maestrat) empaïtant els vilatans amb bufetes i monyons de paper. Segona: anguniar sant Antoni, representant així la llegenda de les temptacions.³

Per acabar podem dir que sant Antoni és una gran festa. Segurament en aquests moments hauríem de dir que fou una gran festa. Un festa que a molts llocs marca l'inici del cicle de Carnestoltes ja que s'hi barreja, de forma complicada, el rite ancestral: les fogueres, els dimonis; amb la llegenda: les temptacions, la benedicció d'animals; i la tradició cristiana: el sant asceta del desert del qual no en tenim la certesa que hagués existit.

BIBLIOGRAFIA

- ARTÍS-GENER, Avel·lí, MOYA, Bienve. *Festes populars a Catalunya*. Barcelona, Editorial HMB, SA 1980
- CAPMANY, Aureli. *Costums i tradicions catalanes*. Barcelona, Laia 1982
- MOYA, Bienve. *La festa a Catalunya*. Barcelona, Cercle de Lectors 1996
- PRAT, Joan, CONTRERAS, Jesús. *Les festes populars*. Barcelona.

Sant Antoni és el més conegut

dels sants barbuts, és un sant

eminentment popular perquè

és considerat el protector dels

animals domèstics, de càrrega,

i també un advocat de

les persones malaltes

o empestades

1. Moya, Bienve. *La festa a Catalunya*. Barcelona: Biblioteca d'Àlbums Culturals del Cercle de Lectors 1995.

2. Idem.

3. Capmany, Aureli. *Costums i tradicions catalanes*. Barcelona: Editorial Laia 1982.